

Samenvatting eindrapport april 2022

Polarisering en radicalisering op school

Ervaringen en noden van leraren uit het Vlaams secundair onderwijs

This project is funded by
the European Union

Dit project kwam tot stand met steun van het Internal Security Fund-Police van de Europese Commissie. De steun van het Internal Security Fund-Police van de Europese Commissie staat los van de goedkeuring van de inhoud van dit artikel, die het standpunt van de auteurs weergeeft. De Europese Commissie wijst elke verantwoordelijkheid af voor het gebruik van informatie uit dit artikel.

Sari Verachtert, Greet Louw, Marc Hooghe

KU Leuven - Centrum voor Politicologie
Parkstraat 45 3000 Leuven

Inleiding	3
1. Uitwerking van de online leermodules van No Cap.....	5
2. Achtergrondinformatie van leraren	5
2.1 Gender	5
2.2 Leeftijd	5
2.3 Onderwijsvorm	6
2.4 Statuut tewerkstelling	6
2.5 Percentage tewerkstelling	6
2.6 Graad tewerkstelling	6
2.7 Onderwijskoepel	6
2.8 Onderwijsvakken	7
2.9 Opleidingsniveau	7
2.10 Migratieachtergrond en thuistaal van de leerlingen	8
3. School- en klassituatie, interesses, betrokkenheid.....	8
3.1 Competenties van leraren	8
3.2 Leerlingen en dialoog	11
3.3 Relatie met de directie van de school en CLB	12
3.4 Relatie met collega's van de school	14
4. Ervaringen, interesses en noden van leraren	15
4.1 Polarisering en radicalisering	15
4.2 Identiteitsontwikkeling	19
4.3 Sociale media	19
4.4 Neutraliteit van de leraar	22
4.5 Religies, levensbeschouwingen	23
5. Besluit	24
6. Concrete aanbevelingen en suggesties.....	27

Inleiding

No Cap is een tweejarig Europees project dat liep van januari 2020 tot december 2021. Voor dit project bundelden het departement Onderwijs Vlaanderen, Klasse, Mediawijs, Cirra en het Centrum voor Politicologie van de KU Leuven hun krachten en expertise. No Cap, ofwel “ik spreek de waarheid”, is een onderzoek dat zich richt op de preventie van polarisering en radicalisering in het Vlaamse onderwijs en het wil leraren, directies en jongeren leren omgaan met polariserende berichten, nepnieuws en extremistische boodschappen en jongeren stimuleren om zich op een positieve, alternatieve en democratische manier te engageren. De ontwikkelde online training van No Cap reikt handvaten aan bij de preventie van polarisering en radicalisering in het onderwijs. De onderzoekers van de KU Leuven waren verantwoordelijk voor de evaluatie van het project. Het onderzoek gebeurde met een klassieke papieren vragenlijst die ook online kon ingevuld worden. Er waren twee rondes, één in 2020 en één in 2021, telkens in het najaar. Dankzij de antwoorden van de deelnemende leraren konden we een betrouwbaar beeld schetsen van de noden die er zijn bij leraren op vlak van radicalisering en polarisering bij jongeren. Om dit te kunnen doen, werd ook aandacht besteed aan aanverwante thema's zoals het gebruik van sociale media en identiteitsvorming bij jongeren.

De resultaten van de voor- en de nameting van het onderzoek dat werd uitgevoerd in functie van de evaluatie, worden in dit rapport voorgesteld. Er wordt een overzicht geschetst van de ervaringen en noden van leraren uit het Vlaams secundair onderwijs met betrekking tot polarisering en radicalisering maar focust verder ook op andere thema's zoals sociale media, fake news, dialoog en identiteitsvorming in de klas- en schoolcontext. Na de voorstelling van deze beschrijvende resultaten volgt er een algemeen besluit. Daarin wordt er toegelicht hoe het project tegemoet komt aan de ervaringen en noden van de leraren uit het secundair onderwijs in Vlaanderen. Aan het einde van het rapport worden er op basis van de resultaten en het besluit een aantal *concrete aanbevelingen en suggesties* gedaan voor het departement onderwijs en andere onderwijsverstrekkers.

Om de anonimiteit van de respondenten in het onderzoek te garanderen, worden er uiteraard geen namen van respondenten of namen van scholen in het rapport gebruikt. De respondenten die een vragenlijst hadden ingevuld in de voormeting in 2020 werden opnieuw gecontacteerd voor de nameting in 2021. Dankzij de willekeurige toewijzing van respondenten door middel van randomisatie in de voormeting en een voldoende aantal respondenten in de voor- én nameting schetst dit rapport een representatief en betrouwbaar beeld van de ervaringen en noden van leraren met betrekking tot polarisering, radicalisering, sociale media, fake news, dialoog en identiteitsvorming in het Vlaams secundair onderwijs. Toch zijn sociaal wenselijke antwoorden bij de respondenten ook bij de nameting mogelijk en moeten de cijfers en resultaten steeds met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

De resultaten van dit rapport zijn gebaseerd op een kwantitatief onderzoek waarbij gebruik werd gemaakt van een vragenlijst die werd afgenomen bij een willekeurige steekproef van leraren uit het Vlaams

secundair onderwijs. De thema's en de vragen in de vragenlijst werden enerzijds bij de start van het project bepaald in samenspraak met de partners van het project. Anderzijds hebben ook de gesprekken met leraren tijdens de focusgroepen, uitgevoerd door de KU Leuven in het voorjaar van 2020, geleid tot het uitwerken van specifieke thema's en vragen voor deze lerarenvragenlijst met nul- en nameting. Voor het tweede deel van het onderzoek uitgevoerd door de KU Leuven, de nameting, werden alle respondenten die hadden deelgenomen aan de voormeting (842 respondenten respectievelijk) opnieuw bevraagd. Deze personen ontvingen begin oktober 2021 via de post een eerste uitnodiging tot deelname aan de studie. In de omslag zat een uitnodigingsbrief, de geïnformeerde toestemming, de vragenlijst en een antwoordslag zodat de vragenlijst zonder extra kosten kon teruggestuurd worden. In de uitnodigingsbrief vonden de deelnemers net als bij de voormeting de algemene informatie over het doel van het project, de partners, de aard van de vragen die gesteld werden in de vragenlijst en de privacyregelgeving. Een formulier "Geïnformeerde toestemming" met alle informatie over de bescherming van de persoonlijke levenssfeer was eveneens ingesloten en konden de respondenten ondertekend mee terugsturen. De deelnemers konden de vragenlijst opnieuw naar keuze invullen: op papier door de bijgevoegde vragenlijst in te vullen en deze nadien terug te sturen zonder postzegel in de antwoordsenveloppe of online met een unieke identificatiecode. De respondenten die reageerden omdat ze niet meer in het onderwijs tewerkgesteld zijn, langdurig ziek zijn of gepensioneerd zijn, werden niet verder opgenomen in het onderzoek. Deze personen behoren immers niet tot de doelgroep van het onderzoek en werden geschrapt uit de analyses. De finale steekproef van de nameting bestaat uiteindelijk uit 495 leraren. Bij de opmaak van dit rapport verwerken we de antwoorden die we hebben ontvangen van respondenten tussen begin oktober 2021 en eind januari 2022 en dat stemt overeen met een responsgraad van 61,20 procent. Ondanks de typische drop-out van respondenten in panel studies en de coronacrisis met de bijhorende problemen die deze crisis voor leraren met zich meebracht, is dit een zeer aanvaardbaar percentage voor een dergelijke survey.

Het omgaan met polarisering en radicalisering met leerlingen is een maatschappelijke opdracht voor iedere school. Daarnaast maken de resultaten van het onderzoek ook duidelijk dat leraren nood hebben aan ondersteuning voor deze gevoelige thema's. Dit rapport biedt dan ook waardevolle informatie voor het departement onderwijs, mensen uit het onderwijsveld en andere actoren uit het maatschappelijk middenveld om hier verder mee aan de slag te gaan. Wij hopen dat de resultaten kunnen leiden tot reflectie en debat en dit zowel in als buiten de lespraktijk.

Tenslotte willen wij graag iedereen bedanken die meewerkte aan het onderzoek voor zowel het kwalitatieve als het kwantitatieve luik: de leerkrachten, de leerlingen, directies, en het projectteam van No Cap zelf. Zij hebben allemaal een belangrijke bijdrage geleverd aan de realisatie van het No Cap project.

1. Uitwerking van de online leermodules van No Cap

Het No Cap project heeft als doel handvaten aan te reiken voor leraren bij de preventie van radicalisering. Met behulp van een online training krijgen leraren video's, inspirerende klaspraktijken, live sessies met experts en kant-en-klaar lesmateriaal om in de klas aan te slag te gaan met de thema's *manipulatie versus waarheid*, polarisering en identiteit. In het kader van het project werden er drie online modules gecreëerd die leraren op hun eigen tempo kunnen doorlopen. In de module 'manipulatie versus waarheid' leren leraren hoe zij leerlingen kunnen helpen om te gaan met de veelheid aan (online) informatie. In de module 'polarisering' krijgen leraren antwoord op de vraag hoe zij kunnen omgaan met wij-zij denken in de klas. In de module, de module 'Zelfbeeld, identiteit, diversiteit' krijgen leraren tips over hoe om te gaan met diversiteit in de klas. Eens leraren geregistreerd waren voor de online training, kunnen ze deze op eigen tempo (tot 31 maart 2022) doorlopen. In de online training nemen experts de gebruiker mee in korte video's door enkele stukken theorie aan te bieden. In de praktijkvideo's ziet de gebruiker achteraf hoe collega's ermee aan de slag gaan. Ten slotte volgen er nog reflectie-oefeningen die de gebruiker stimuleren om na te denken over hoe ze dit in hun eigen klaspraktijk kunnen implementeren. Naast de drie online leermodules zijn er aansluitend drie kant-en-klaare lespakketten uitgewerkt die leraren zonder veel voorbereidingen met de klas kunnen doorlopen. Ten slotte hebben er tijdens het project ook drie live Q&A-sessies met experts plaatsgevonden waarin leraren de mogelijkheid kregen om bijkomende vragen te stellen aan experts ter zake of waarop ze geen antwoord kregen in de online training.

2. Achtergrondinformatie van leraren

2.1 Gender

In totaal namen er net als in de voormeting meer vrouwelijke leraren (65,52%) dan mannelijke leraren (34,48%) deel aan de lerarenvragenlijst wat zorgt voor een oververtegenwoordiging van vrouwelijke respondenten in de nameting van ons onderzoek. Dit genderonevenwicht zien we ook terug in de populatie van leraren secundair onderwijs in Vlaanderen. In het secundair onderwijs is bijna 77 procent van de leraren een vrouw (Bron: Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs, 2019-2020).

2.2 Leeftijd

Als we kijken naar de leeftijd van de respondenten die de vragenlijst invulden, zien we dat de gemiddelde leeftijd 45 jaar bedraagt. De jongste respondenten in de steekproef zijn 23 jaar terwijl de oudste respondent 68 jaar oud is. Ook deze oudste respondent blijkt nog steeds actief te zijn in het onderwijs.

2.3 Onderwijsvorm

De meerderheid van de deelnemers in ons onderzoek is tewerkgesteld in het ASO (44,62%). Een kleinere groep werkt in het TSO (36,71%), het BSO (28,80%) en het KSO (2,03%). Deze verhouding is ook terug te vinden in het Vlaams onderwijs waar 42,20 procent van de jongeren in het ASO, 30,80 procent in het TSO, 24,60 procent in het BSO en 2,02 procent in het KSO les volgt (Statistiek Vlaanderen, 2019-2020). We moeten er echter rekening mee houden dat er heel wat respondenten zijn die tewerkgesteld zijn in zowel het ASO en TSO, het TSO en BSO of een combinatie van de verschillende onderwijsvormen. Naast de klassieke onderwijsvormen is 8,72% van de respondenten werkzaam in het BUSO. Tenslotte zijn er vier respondenten werkzaam in het HBO5 en zijn er zes andere leraren werkzaam in een OKAN-klas. In de groep 'andere' geeft een groot deel van de deelnemers aan tewerkgesteld te zijn in de A- of B-stroom in de eerste graad, in het CVO, het hoger onderwijs of het deeltijds beroepssecundair onderwijs. We kunnen dus stellen dat de steekproef net als in de voormeting in een meer dan behoorlijke mate de diverse onderwijsvormen binnen de Vlaamse Gemeenschap vertegenwoordigt.

2.4 Statuut tewerkstelling

Als we kijken naar het statuut van tewerkstelling blijken het vooral leraren met een vaste job te zijn in het onderwijs die deelnamen aan ons onderzoek (92,06%). Het overige deel van de respondenten is tewerkgesteld in het onderwijs volgens het TABD (3,05%), TADD (2,85%) of een ander statuut (2,04%).

2.5 Percentage tewerkstelling

De meerderheid (69,45%) van de respondenten is voltijds tewerkgesteld in het onderwijs. Ongeveer 8,35 procent werkt halftijds en 22,20 procent heeft een ander tewerkstellingspercentage.

2.6 Graad tewerkstelling

In de eerste graad secundair onderwijs situeren zich 35,09 procent van de respondenten. In de tweede graad is dat 52,13 procent en in de derde graad 58,42 procent. De meerderheid van de respondenten werkt dus in de tweede en de derde graad van het secundair onderwijs.

2.7 Onderwijskoepel

Ten opzichte van de eerste vragenlijst is een grotere meerderheid (76,58%) van de respondenten in het onderzoek tewerkgesteld in het katholiek onderwijs. Dat is nog steeds een goede weerspiegeling voor de populatie vermits ook in Vlaanderen het vrij onderwijs het grootste net is. Het GO! is goed voor 17,72

procent van de respondenten, wat in overeenstemming is met het reële marktaandeel. In het OVSG is 2,85% van de respondenten uit de steekproef werkzaam en er werkt 2,44% in het Provinciaal Onderwijs. Daarnaast is één respondent tewerkgesteld in een Steinerschool. Ook hier stellen we dus vast dat de verschillende onderwijsnetten en -koepels net als in de voormeting goed bereikt werden.

2.8 Onderwijsvakken

Onderstaande tabel toont welke vakken de leraren uit onze steekproef van de nameting onderwijzen. De tabel wijst er op dat onze steekproef bestaat uit een erg divers publiek. De grootste groep respondenten onderwijst taalvakken (22,11%) gevolgd door respondenten die les geven in praktijkgerichte vakken (20,89%). De kleinste groep van leraren uit onze steekproef onderwijst artistieke en muzische vakken (3,45%).

onderwijsvak	percentage
Talen (Nederlands, Frans, Engels, Duits, Grieks, Latijn, enz.)	22,11%
Humane wetenschappen (geschiedenis, MAVO, PAV, gedragswetenschappen, enz.)	11,36%
Wiskunde	9,53%
Natuurwetenschappen (fysica, scheikunde, biologie, aardrijkskunde, enz.)	10,75%
Godsdienst, zedenleer, islam, of andere levensbeschouwelijke vakken	6,90%
Sport, lichamelijke opvoeding	8,32%
Bedrijfsgerichte vakken (economie, informatica, kantoor,...)	5,68%
Praktijkgerichte vakken (verpleging, verzorging, houtbewerking, technische vakken,...)	20,89%
Stage, begeleiding,...	7,71%
Andere vakken (muzikale opvoeding, plastische opvoeding)	3,45%
Andere (vul aan): ...	9,53%

2.9 Opleidingsniveau

De meeste kandidaten behaalden minstens een bachelor in het hoger onderwijs (52,16%). Het percentage respondenten met een masterdiploma bedraagt 39,22. Opvallend is ook dat 3,90 procent (19 respondenten) aangeeft ten hoogste een diploma hoger secundair onderwijs te hebben. De percentages van het opleidingsniveau in de nameting zijn heel gelijkaardig aan de percentages van de voormeting, zodat er wat dat betreft geen vertekening optreedt.

2.10 Migratieachtergrond en thuistaal van de leerlingen

Het gemiddeld geschatte percentage van leerlingen met een migratieachtergrond op de scholen van de leraren uit de nameting bedraagt 28,63 procent. Het gemiddeld percentage van leerlingen uit de scholen van de leraren dat thuis vooral Nederlands spreekt, wordt geschat op 71,07 procent. Deze cijfers, die opnieuw heel gelijkaardig zijn aan de cijfers van de voormeting, tonen aan dat de gemiddelde leraar uit de steekproef van de nameting op een school tewerkgesteld is in een school met een zekere aanwezigheid van etnische diversiteit, wat terug een adequate reflectie lijkt van de realiteit van het Vlaams onderwijs.

In het algemeen kan worden gesteld dat de achtergrondvariabelen van de respondenten van de nameting heel gelijkaardig zijn aan de achtergrondvariabelen van de respondenten uit de voormeting. De steekproef van de leraren voor de nameting is dus opnieuw een representatieve steekproef van leraren uit het Vlaams secundair onderwijs.

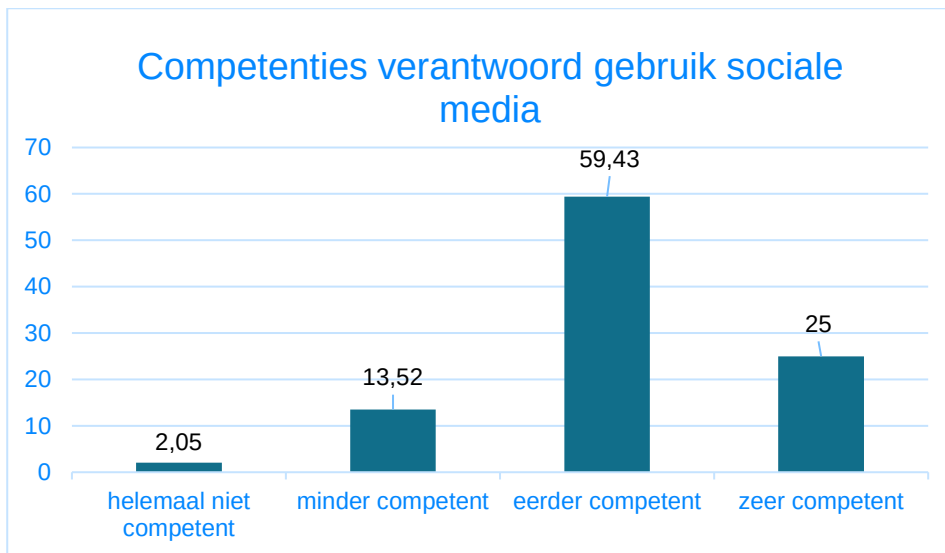
3. School- en klassituatie, interesses, betrokkenheid

Naast de algemene achtergrondkenmerken van de leraren en de scholen waar ze lesgeven, vroegen we de respondenten ook naar hun school- en klaservaringen, interesses en betrokkenheid op school. De belangrijkste resultaten die verband houden met de thema's van het No Cap project worden hieronder weergegeven. Om te kunnen vergelijken in tijd, moet dezelfde groep respondenten vergeleken worden. Wanneer er in de resultaten van dit rapport wordt verwezen naar de resultaten van de voormeting, wordt er dus enkel verwezen naar de resultaten van de respondenten die hebben deelgenomen aan de nul- én de nameting (n=493). Dit doen we met behulp van t-toetsen. De t-toets wordt gebruikt om de hypothese te toetsen of er een significant verschil is tussen twee groepen.

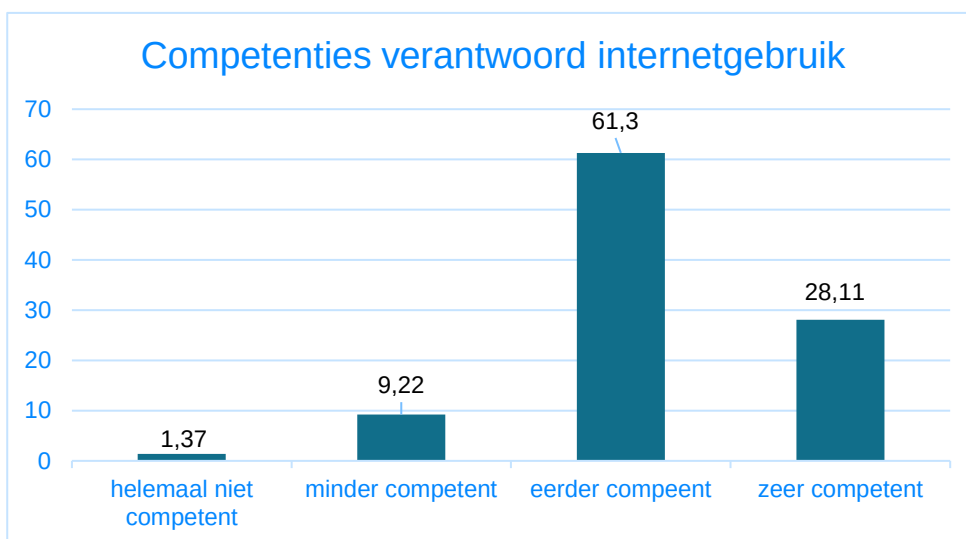
3.1 Competenties van leraren

We vroegen de leraren naar een inschatting van hun eigen competenties met betrekking tot uiteenlopende onderwerpen op een Likert-schaal van 4 (zeer competent) tot 1 (helemaal niet competent). De schalen in de grafieken beschreven in dit rapport worden steeds omgedraaid zodat een score van 1 overeenkomt met 'helemaal niet competent' en een score van 4 met 'zeer competent'.

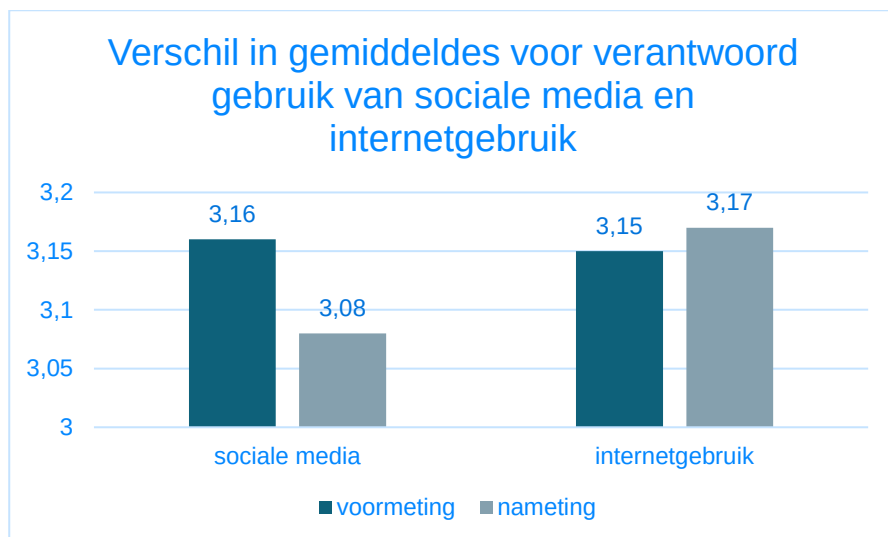
Een eerste onderwerp was het verantwoord gebruik van sociale media. De meerderheid van de leraren voelt zich zeer competent (25%) tot eerder competent (59,43%) in het verantwoord gebruik van sociale media. Toch is er ook een deel van de respondenten dat aangeeft helemaal niet competent (2,05%) of minder competent (13,52%) te zijn met betrekking tot sociale media.

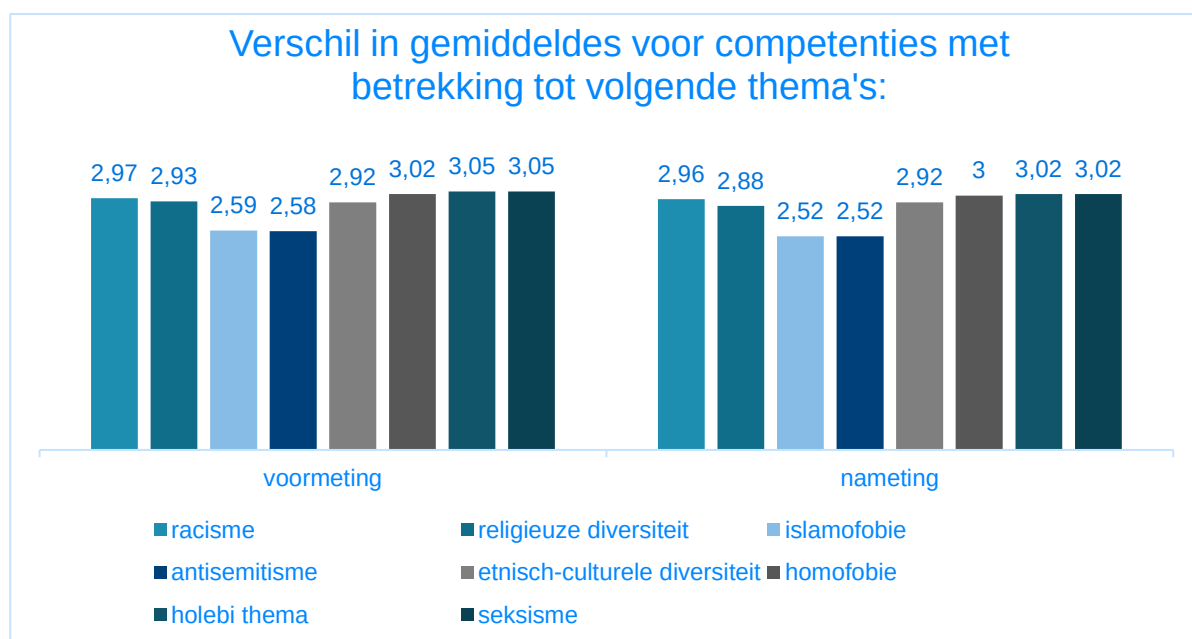
We peilden ook naar het competentieniveau met betrekking tot het verantwoord gebruik van het internet (privacy, betrouwbaarheid van bronnen, fake news). De meerderheid van de leraren voelt zich opnieuw zeer competent (28,11%) tot eerder competent (61,30%). Een kleinere groep zegt helemaal niet competent (1,37%) of minder competent te zijn (9,22%).

Als we kijken naar de gemiddeldes van het verantwoord gebruik van sociale media zien we dat de respondenten een hogere gemiddelde score hebben in de voormeting (3,16) in vergelijking met de nameting (3,08). Hoewel het resultaat niet significant is kunnen we stellen dat de leraren zich nu iets minder competent inschatten voor het verantwoord gebruik van sociale media ten opzichte van een jaar geleden. Een omgekeerde trend zien we bij het verantwoord gebruik van het internet waarbij respondenten zichzelf gemiddeld gezien hoger inschatten in de nameting (3,17) dan in de voormeting (3,15). Ondanks deze positieve trend is het verschil tussen de voor- en nameting minimaal en dus ook niet significant.

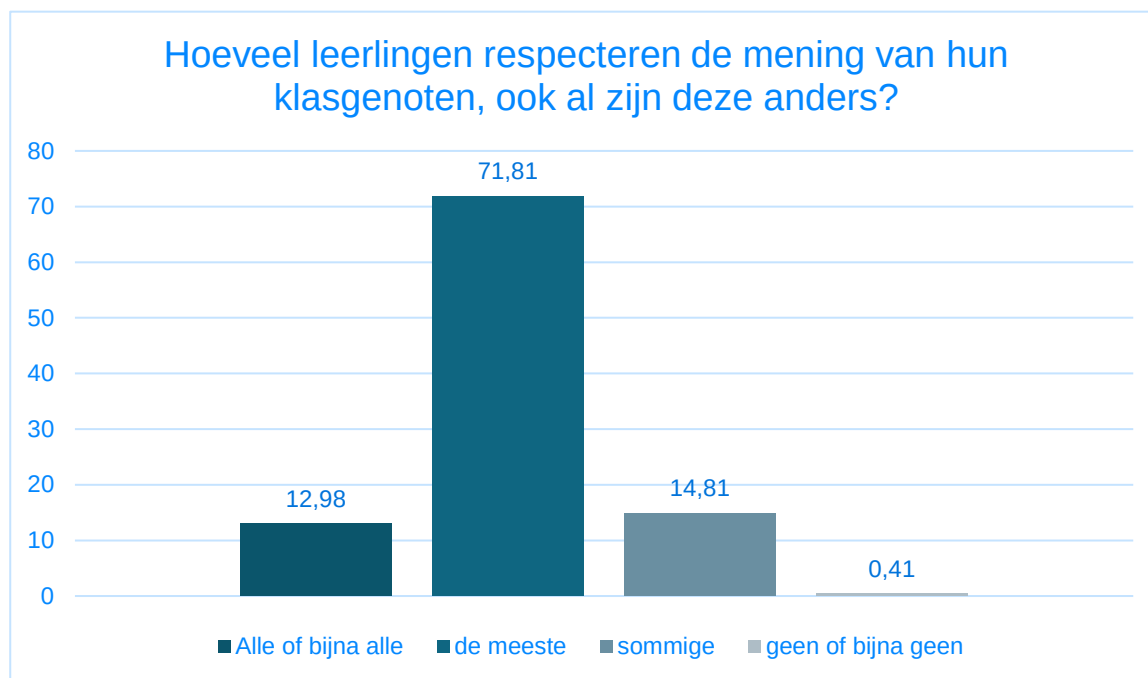

Vervolgens vroegen we de respondenten op een schaal van 1 (helemaal niet competent) tot 4 (zeer competent) hoe competent ze zich voelen met betrekking tot gevoelige thema's in de klas. De antwoorden op deze vraag worden samengevat in onderstaande figuur. Als we kijken naar de figuur met de grafieken voor de voor-en nameting lijken de gemiddeldes op het eerste zicht heel gelijkaardig te zijn. Echter, als we inzoomen op de resultaten, vinden we enkele significante verschillen terug tussen beide meetmomenten. Een eerste significant verschil vinden we terug bij het gemiddelde voor het thema islamofobie. Leraren in de voormeting schatten hun competenties met betrekking tot islamofobie hoger in bij de voormeting (2,58) dan tijdens de nameting (2,52). Een zelfde significant verschil vinden we terug bij het thema antisemitisme met een hogere score van 2,58 in de voormeting ten opzichte van de nameting (2,51). Concreet betekent dit dat leraren zich nu minder competent inschatten met betrekking tot deze twee thema's in vergelijking met vorig jaar.

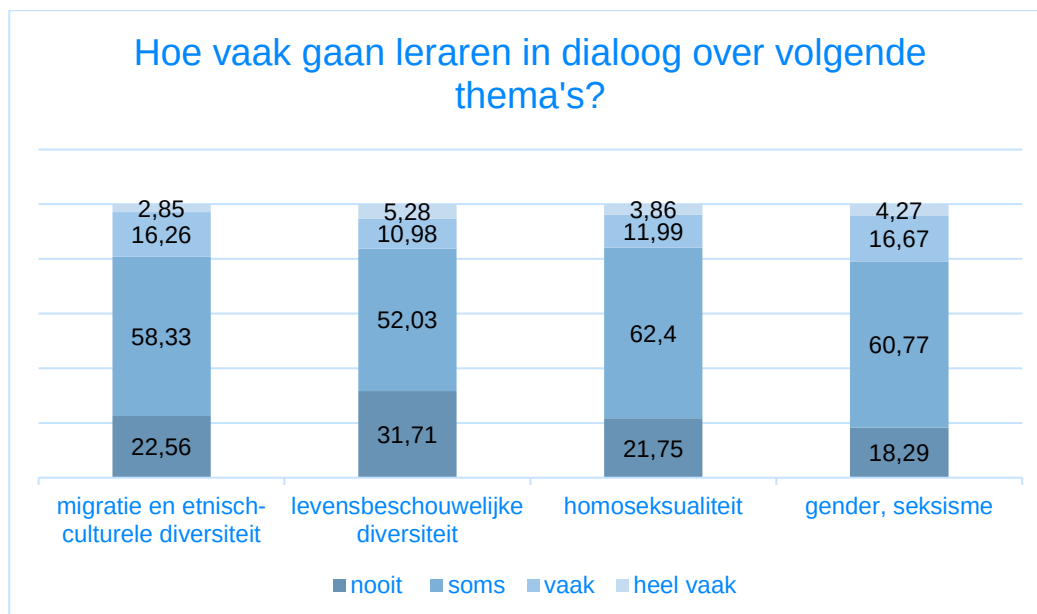

3.2 Leerlingen en dialoog

De volgende grafiek toont opnieuw aan dat leraren vinden dat de meeste leerlingen de mening van hun klasgenoten respecteren, ook als deze anders zijn dan de hunne. Er is dus tevens ook een (kleiner) deel van de leerlingen waarbij dat niet geval is.

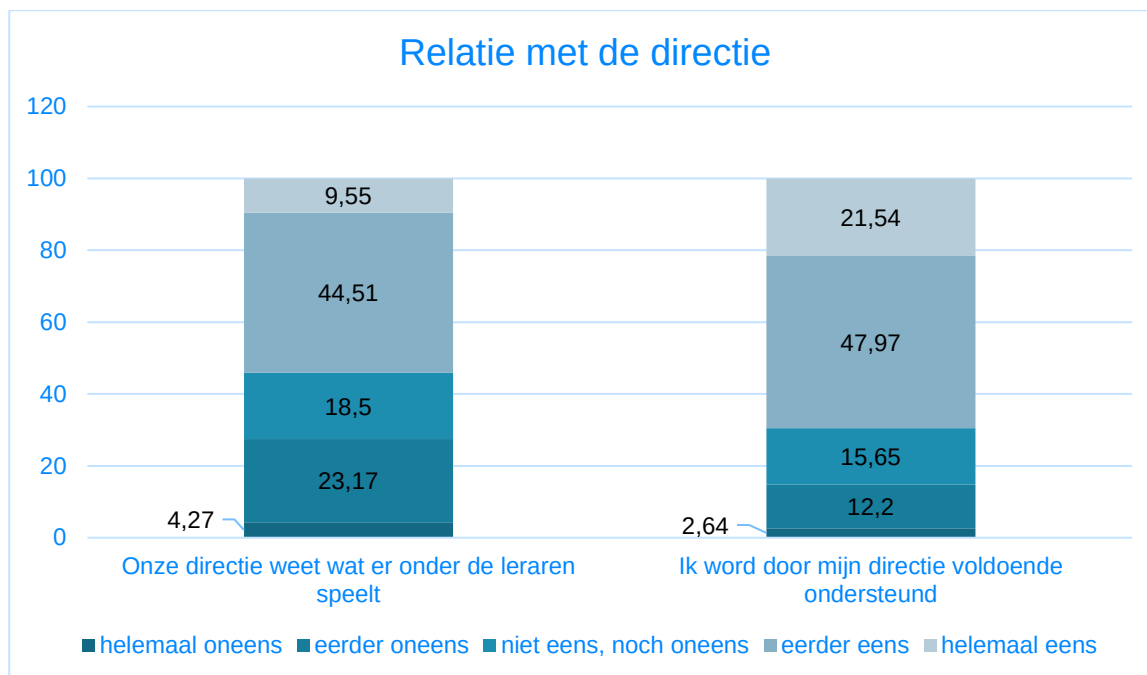
In de vragenlijst peilden we vervolgens ook naar de mate waarin leraren in dialoog gaan met hun leerlingen over diverse onderwerpen. Zoals opvalt in onderstaande grafiek is er steeds een substantiële groep die aangeeft *nooit* in dialoog te gaan over deze onderwerpen met zijn of haar leerlingen. Het grootste percentage van de leraren, 31,71 procent geeft aan nooit in dialoog te gaan over onderwerpen die betrekking hebben op *levensbeschouwelijke diversiteit*. Een kleiner percentage, 21,75 procent gaat nooit in dialoog over onderwerpen die te maken hebben met *homoseksualiteit*. Daarnaast geeft 22,56 percent van de leraren aan nooit over onderwerpen in dialoog te gaan met betrekking tot *migratie en etnisch-culturele diversiteit*, terwijl 18,29 procent van de leraren nooit in dialoog gaat over onderwerpen die betrekking hebben tot onderwerpen als *gender en seksisme*. Dit kan uiteraard te maken met de specifieke vakinhoud van de betrokken leerkrachten, maar het duidt er toch ook op dat een niet onbelangrijk deel van de leerkrachtenpopulatie niet in dialoog treedt over relatief gevoelige onderwerpen.

De reden die hiervoor, net als in de voormeting, door de meeste respondenten wordt aangehaald (32,86%) is dat de onderwerpen niet behoren tot het lesonderwerp. Een andere vaak genoemde reden is het tijdsgebrek van de leraar (14,40%). De andere mogelijke redenen (kwetsend voor leerlingen, niet bekwaam genoeg, situatie in de klas loopt uit de hand, oordeel van ouders of collega's, onvoldoende ondersteuning vanuit schoolbeleid) zijn eerder verwaarloosbaar. De leraren konden ook zelf nog andere redenen opgeven waarom ze niet in dialoog gaan over bovenstaande onderwerpen. Zo geven enkele respondenten aan dat de onderwerpen te moeilijk of te complex zijn voor de leerlingen, dat de leerlingen te jong zijn voor deze onderwerpen of dat de situatie zich niet voordoet in de les.

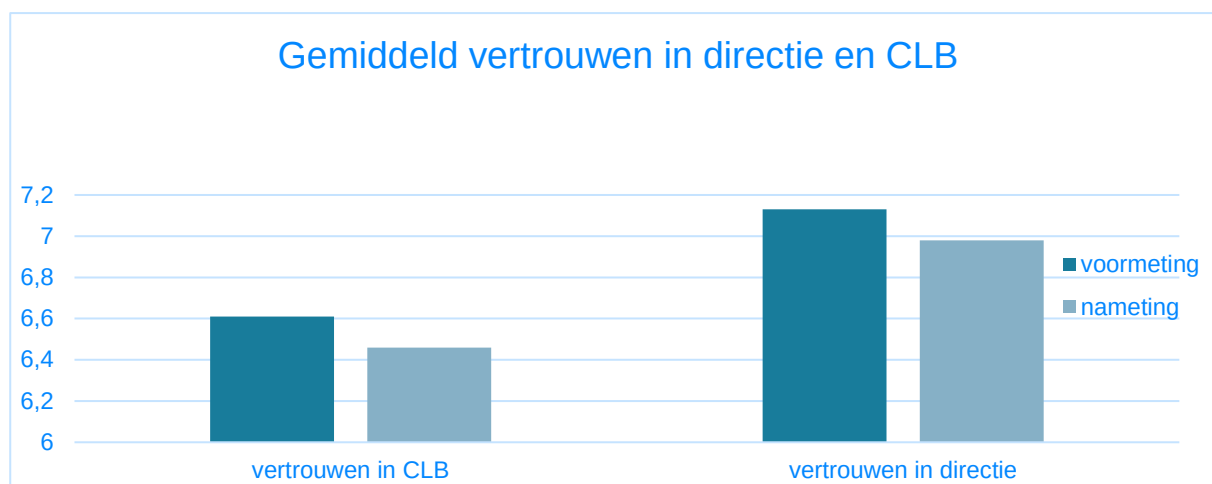
3.3 Relatie met de directie van de school en CLB

Slechts een kleine meerderheid (54,06%) van de leraren uit ons onderzoek is het helemaal tot eerder eens met de stelling dat de schooldirectie weet wat er zich afspeelt onder de leraren. Daarnaast geeft wel 69,51 procent van de leraren aan dat ze voldoende ondersteund worden door hun directie.

In het onderzoek hebben we ook gevraagd naar het vertrouwen in de directie van de school. Op een schaal van nul (helemaal geen vertrouwen) tot tien (volledig vertrouwen) bevindt bijna 20 procent (19,51%) van de leraren zich op de schaal tussen 0 en 5 en heeft dus duidelijk minder vertrouwen in zijn of haar directie. Gelet op het belang van een goede vertrouwensband met het personeel in een school is dit toch weel een verontrustend hoog percentage. Naast het vertrouwen in de directie van de school hebben we ook gepeild naar het vertrouwen in het CLB (centra voor leerlingenbegeleiding). De resultaten uit dit onderzoek tonen aan dat bijna één vierde van de leraren (25,31%) uit onze steekproef zich op het continuüm van 0 tot 5 bevindt met betrekking tot het vertrouwen in het CLB wat aangeeft dat er zich op dat vlak nog steeds sprake kan zijn van een vertrouwensprobleem.

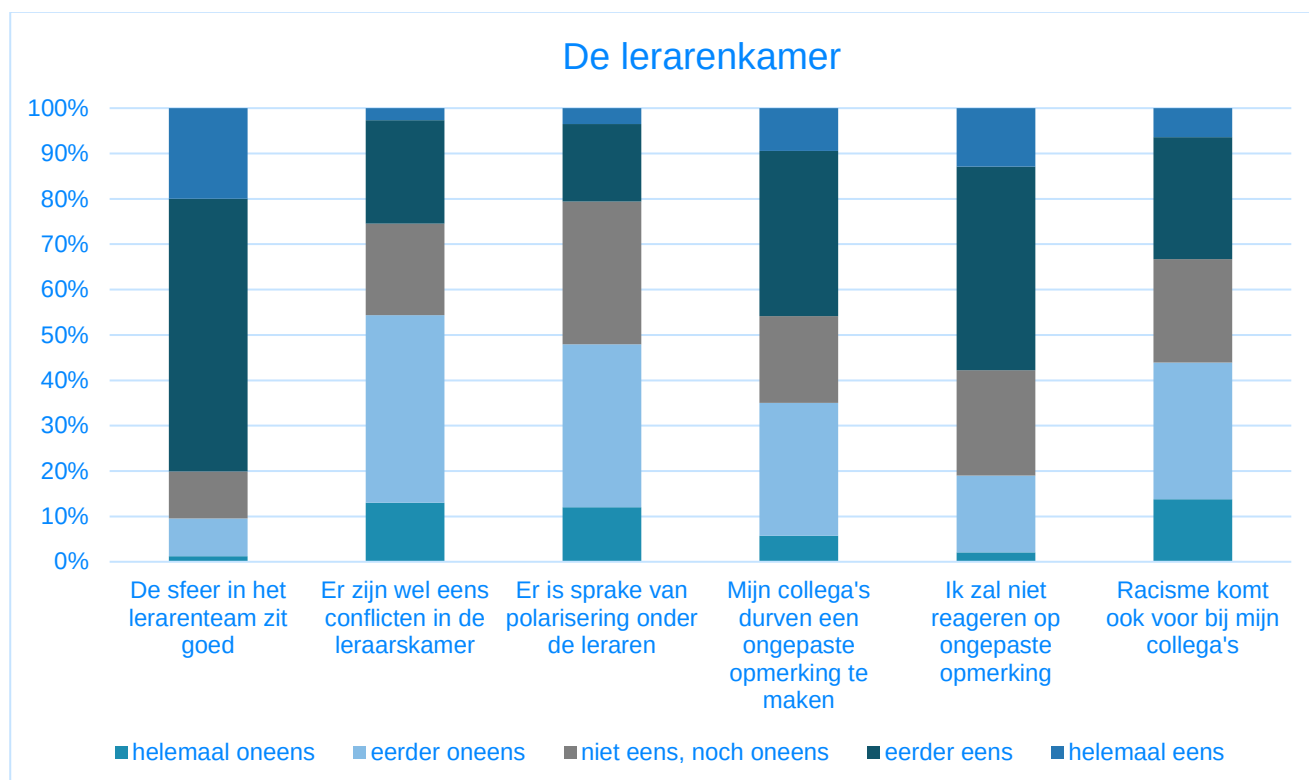
Het is belangrijk te vermelden dat we hierbij een negatieve trend waarnemen. In vergelijking met de cijfers van de voormeting (24,42% op continuüm van 0 tot 5) lijken leraren nu nog minder vertrouwen te hebben in het CLB en in hun directie. Er is zelfs een significant verschil als we kijken naar het gemiddelde vertrouwen in het CLB; voormeting (6,61) en nameting (6,46).

3.4 Relatie met collega's van de school

In de vragenlijst peilden we bij de leraren ook naar hun relatie met andere collega's en naar de sfeer in de lerarenkamer. De sfeer in de lerarenkamer blijkt niet in elke school goed te zitten. Zo is bijna 10 procent (9,57%) van de leraren het oneens (helemaal tot eerder oneens) met het feit dat de sfeer in het lerarenteam goed is. Daarnaast zijn er ook wel eens conflicten in de lerarenkamer. Meer dan één vierde (25,46%) van de respondenten is het eerder tot helemaal eens met de stelling dat er al eens conflicten zijn in de leraarskamer. Opmerkelijk, niet alleen tussen de leerlingen maar ook in de lerarenkamer is er sprake van polarisering. Ongeveer één vijfde (20,61%) van de leraren uit de steekproef van de nameting is het eerder tot helemaal eens dat er sprake is van polarisering onder de leraren op zijn of haar school. Ook geeft bijna de helft van de respondenten (44,20%) aan het eerder tot helemaal eens te zijn met de stelling dat collega's ongepaste opmerkingen durven te maken in de leraarskamer. En al geeft een meerderheid van de leraren aan hierop te reageren, is er toch een substantieel deel (18,98%) dat niet zou reageren op ongepaste opmerkingen van collega's. Een ander opvallend resultaat is dat 33,26 procent van de leraren het eerder tot helemaal eens is met de stelling dat er ook racisme voorkomt bij de leraren.

De cijfers van de nameting in de grafieken hieronder zijn vrij gelijkaardig aan de voormeting en er zijn dan ook geen significante verschillen op te merken in de resultaten.

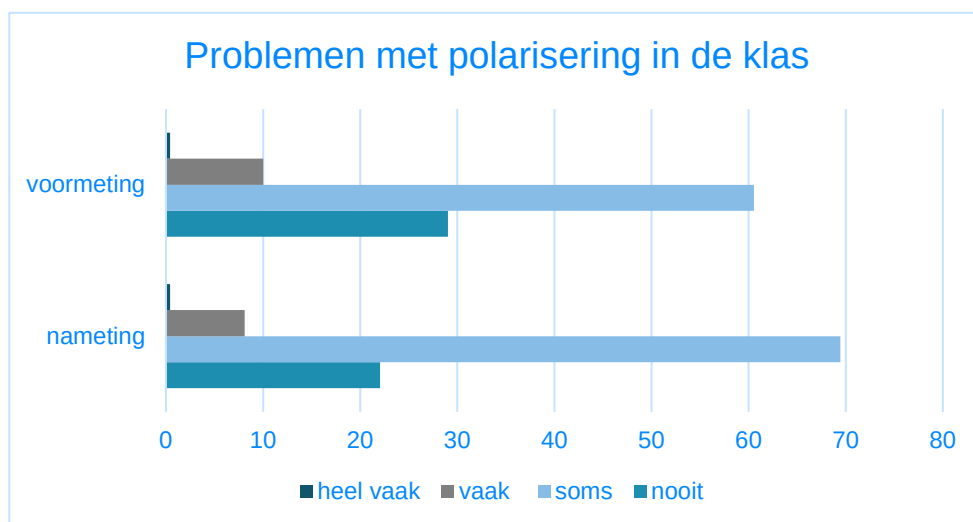

4. Ervaringen, interesses en noden van leraren

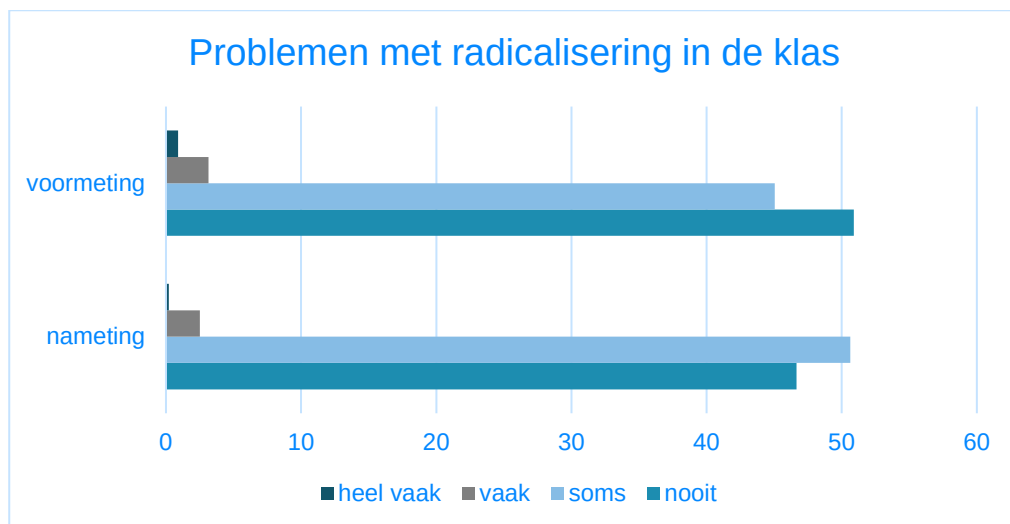
In deel drie van de vragenlijst hebben we gepeild naar de ervaringen, interesses en noden van leraren met betrekking tot onderwerpen die in de leermodules van het project uitgewerkt werden, namelijk polarisatie en radicalisering, sociale media en identiteitsontwikkeling. We wilden nagaan in hoeverre leraren op dit moment aandacht besteden aan deze onderwerpen in de klas en of ze hierbij nog bepaalde noden hebben. Opnieuw, als we de resultaten vergelijken met de voormeting, kijken we hiervoor enkel naar de groep respondenten die ook geantwoord heeft in de nameting (n=493).

4.1 Polarisering en radicalisering

Bijna 80 procent van de leraren geeft aan dat er soms (69,44%), vaak (8,11%) of zelfs heel vaak (0,42%) problemen zijn met polarisering. Dit percentage ligt duidelijk hoger dan in de voormeting (70,98%). Er kan dus gesteld worden dat er binnen het Vlaamse onderwijs nog steeds nood is aan informatie inzake het voorkomen van polarisering. Anderzijds zegt 22,04 procent van de respondenten in de nameting dat er nooit problemen met polarisering zijn op school. Dit is helaas ook een daling ten opzichte van de voormeting waar nog 29,02 procent van de leraren aangaf dat er nooit problemen waren met polarisering.

De cijfers met betrekking tot problemen onder de leerlingen met radicalisering lopen uiteen. Hier geeft minder dan de helft (46,65%) van de leraren aan dat er nooit problemen plaatsvinden op school rond radicalisering. Ook hier zien we weer een sterke daling ten opzichte van de voormeting (50,90%). We kunnen dus stellen dat iets meer dan de helft van de leraren vorig jaar nog aangaf dat er geen problemen waren met radicalisering terwijl dit nu nog geldt voor minder dan helft van de leraren. De andere 53,08 procent geeft aan dat er soms (53,35%), vaak (2,51%) of zelfs heel vaak (0,21%) problemen zijn met radicalisering. Ook hieruit kunnen we concluderen dat informatie inzake het voorkomen van radicalisering nog steeds en misschien nog wel meer dan voordien een plaats verdient in het Vlaams secundair onderwijs.

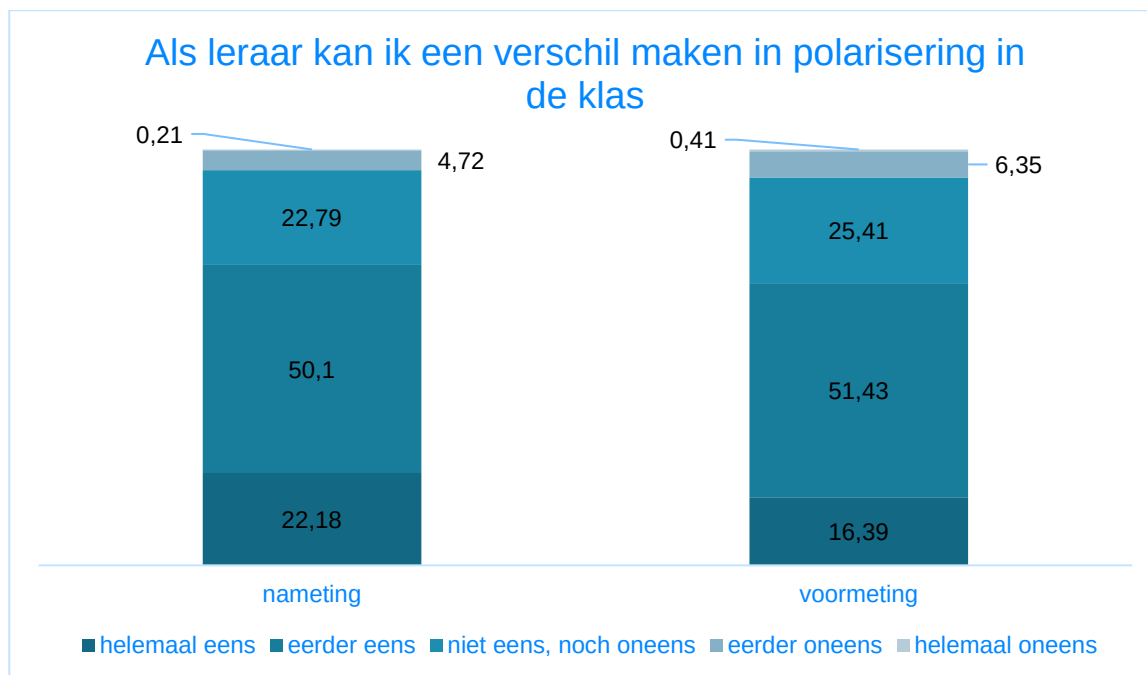
Bij de volgende items rond polarisering en radicalisering konden leraren aangeven of ze het helemaal eens (1), eerder eens (2), niet eens, noch oneens (3), eerder oneens (4) of helemaal oneens (5) waren. Voor het berekenen van de gemiddeldes werden de schalen opnieuw omgedraaid zodat een score van 1 overeenkomt met 'helemaal oneens' en een score van 5 met 'helemaal eens'.

De meerderheid van de leraren weet wat polarisering betekent (93,65%). Dit percentage ligt iets lager in vergelijking met dezelfde vraag over radicalisering waarbij 98,16 procent aangeeft dat hij of zij weet wat radicalisering betekent. We zien hierbij een heel lichte daling ten opzichte van de voormeting voor polarisering (92,83%) en radicalisering (98,57%). Toch zien we hierbij geen significant verschil in gemiddeldes tussen de voormeting (4,63) en de nameting (4,58).

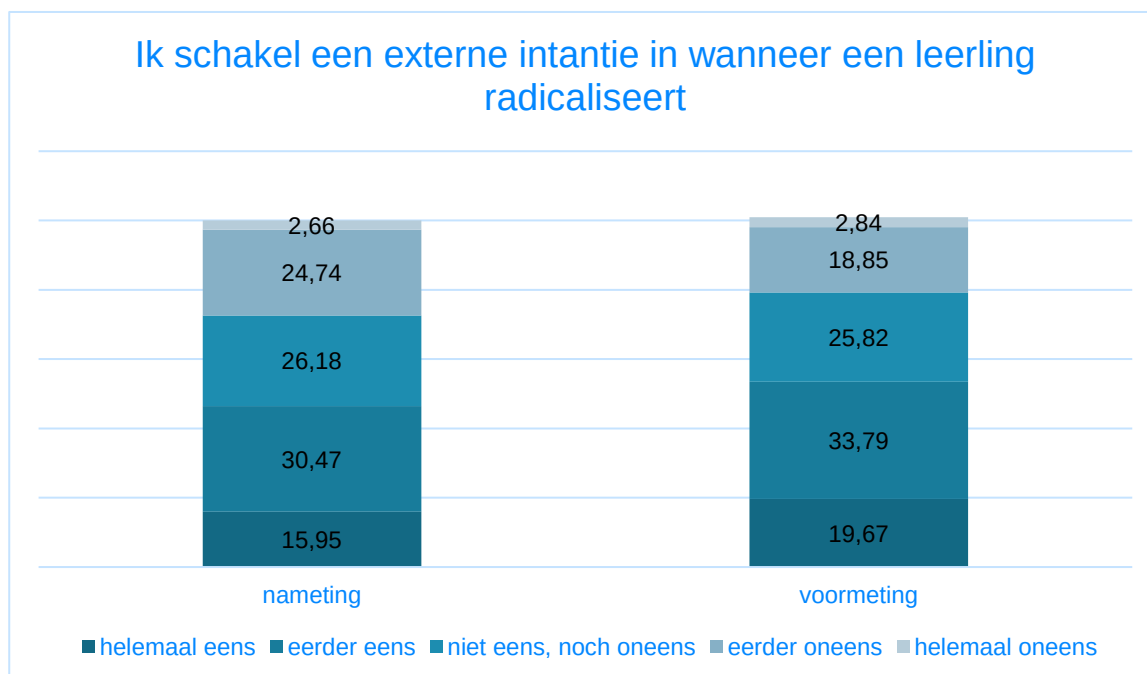
Daarnaast geeft ook iets minder dan 30 procent (29,42%) van de respondenten aan dat ze te maken krijgen met polarisering in de klas. In de voormeting lag dit percentage lager en was dit 'slechts' 26,23 procent. Leraren krijgen gelukkig heel wat minder te maken met radicalisering in de klas (11,29%). Toch is dit laatste nog steeds een opvallend hoog cijfer en zien we ook weer dat het percentage lager lag in de voormeting (8,40%). Als we naar de gemiddeldes kijken zien we geen significante verschillen tussen de voor-en nameting.

Opmerkelijk, minder dan de helft van de leraren (48,34%) geeft aan het helemaal tot eerder eens te zijn met de stelling dat ze weten hoe ze moeten reageren wanneer er zich polarisering in de klas voordoet. Ook hiervoor kunnen leraren in het secundair onderwijs dus nog steeds ondersteuning en hulpmiddelen gebruiken. Hoewel niet significant, zien we hierbij wel een positieve trend ten opzichte van de voormeting waarbij het percentage 41,19 was.

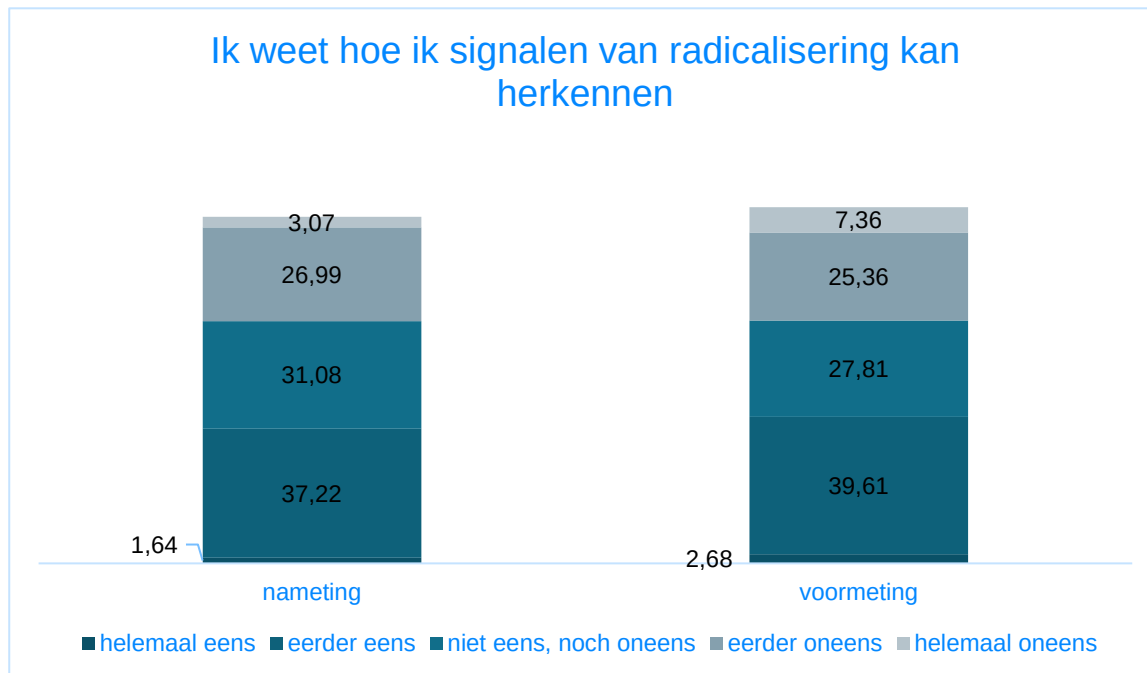
We vroegen leraren ook of zij denken dat ze een verschil kunnen maken in de polarisering die zich in de klas voordoet. De resultaten hiervan zien we in onderstaande grafiek. In totaal is 72,26 procent van de leraren uit de nameting het eerder tot helemaal eens met het feit dat ze hierin een verschil kunnen maken. Hierbij zien we een positieve trend ten opzichte van de voormeting (67,83%). We zien hierbij zelfs een significant verschil in gemiddeldes tussen de voormeting (3,77) en de nameting (3,89).

Onderstaande grafiek toont aan dat slechts een kleine minderheid van de leraren (46,42%) het eerder tot helemaal eens is met de stelling dat ze onmiddellijk een externe instantie zouden inschakelen wanneer een leerling radicaliseert. Dit cijfer ligt duidelijk lager dan in vergelijking met de voormeting, waar nog 53,28 procent van de leraren het eerder tot helemaal eens was om onmiddellijk een externe instantie in te schakelen bij het radicaliseren van een leerling. We zien bij het verschil in gemiddeldes zelfs een significant verschil tussen de voormeting (3,50) en de nameting (3,33).

Onderstaande grafiek toont aan dat een minderheid van de leraren (38,85%) weet hoe hij of zij signalen van radicalisering kan herkennen. Ook dit cijfer ligt lager dan bij de voormeting (39,47%) maar is niet significant.

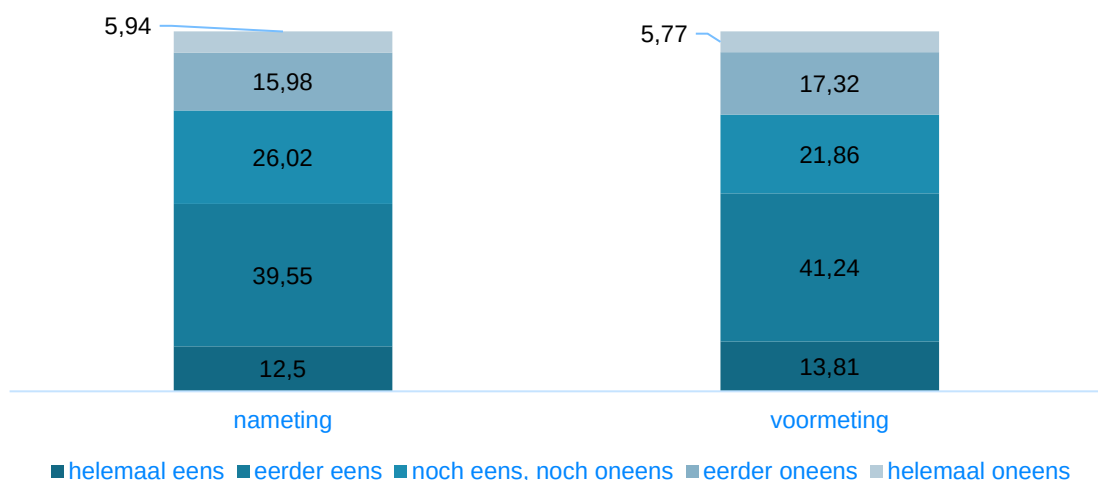

Bijna de helft van de leerkrachten uit de nameting tenslotte (48,97%) heeft nood aan meer informatie rond het thema radicalisering. In de voormeting was dit percentage vrij gelijkaardig, nl. 48,05%.

Als we kijken naar de rol van de school in functie van radicalisering zien we dat slechts 17,59 procent van de leraren aangeeft dat de school een duidelijk beleid heeft rond radicalisering wat toch een sterke daling is ten opzichte van de voormeting (22,59%). Dit is een opmerkelijke (significante) daling vermits het hier om dezelfde groep leraren gaat aan wie deze vraag gesteld werd.

Een ander opmerkelijk resultaat zien we in onderstaande figuur. Hierbij vroegen we de respondenten of de school een belangrijke rol speelt in de preventie van radicalisering bij leerlingen. In totaal is slechts een kleine meerderheid, 52,05 procent van de leraren het eerder tot helemaal eens met deze stelling. Dit resultaat ligt nu lager in vergelijking met de voormeting (55,05%) maar de gemiddeldes zijn niet significant.

De school heeft een belangrijke rol in de preventie van radicalisering

4.2 Identiteitsontwikkeling

In de vragenlijst peilden we ook naar het thema *identiteitsontwikkeling*. Leraren moesten bij de verschillende items rond het thema identiteitsontwikkeling aangeven of ze het helemaal eens (1), eerder eens (2), niet eens, noch oneens (3), eerder oneens (4) of helemaal oneens (5) waren. Voor het berekenen van de gemiddeldes werden de schalen opnieuw omgedraaid zodat een score van 1 overeenkomt met 'helemaal oneens' en een score van 5 met 'helemaal eens'.

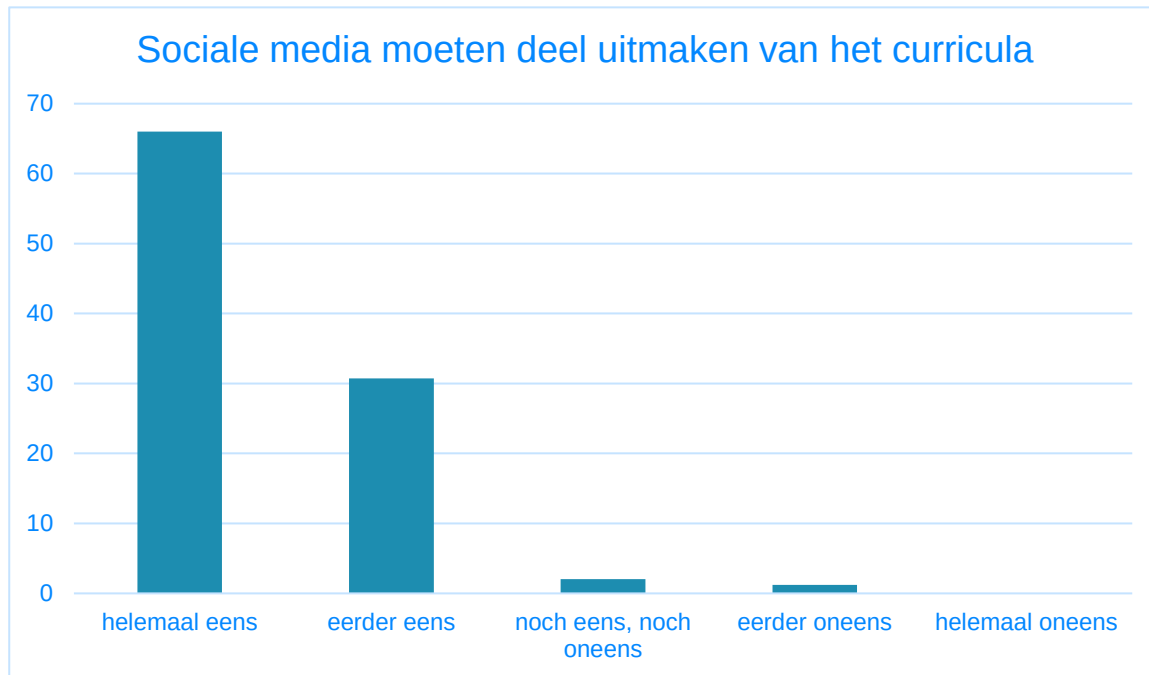
We zien onder meer dat de meerderheid van de leraren het eerder tot helemaal eens is dat identiteitsontwikkeling een thema is dat aan bod moet komen op school en niet alleen in de lessen levensbeschouwing (gemiddelde score van 4,46 in de nameting ten opzichte van 4,43 in de voormeting). We zien ook dat er voor de meeste leraren nood is aan meer middelen rond dit thema (gemiddelde score van 2,57 in de nameting ten opzichte van 2,95 in de voormeting). We zien daarnaast ook dat het gemiddelde nu iets hoger ligt (3,35) voor het feit dat identiteit al een thema is waar leraren aan werken in de klas ten opzichte van de voormeting (3,34). Hoewel we bij het thema identiteit een positieve trend zien in de resultaten zijn er geen significant verschillen op te merken ten opzichte van vorig jaar.

4.3 Sociale media

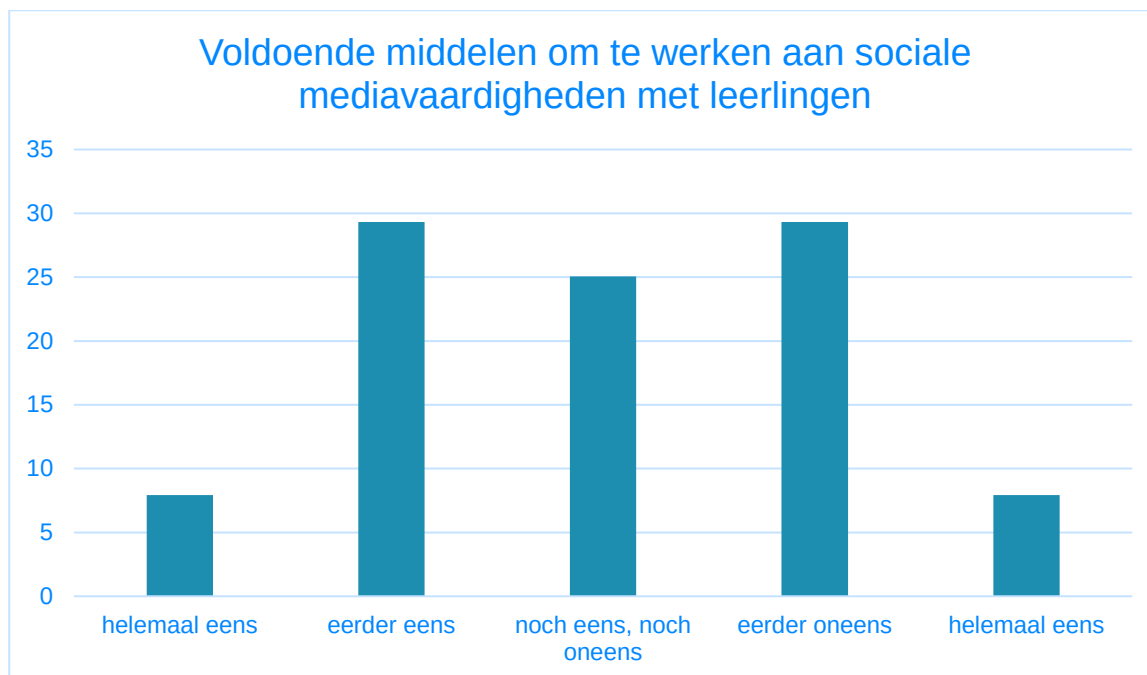
Naast identiteitsontwikkeling peilden we naar het thema *sociale media* en *sociale mediavaardigheden*. Leraren moesten bij de verschillende items rond het thema sociale media aangeven of ze het helemaal oneens (1), eerder oneens (2), niet eens, noch oneens (3), eerder eens (4) of helemaal eens (5) waren.

Ook hier werden de schalen omgedraaid zodat een score van 1 overeenkomt met 'helemaal oneens' en een score van 5 met 'helemaal eens'.

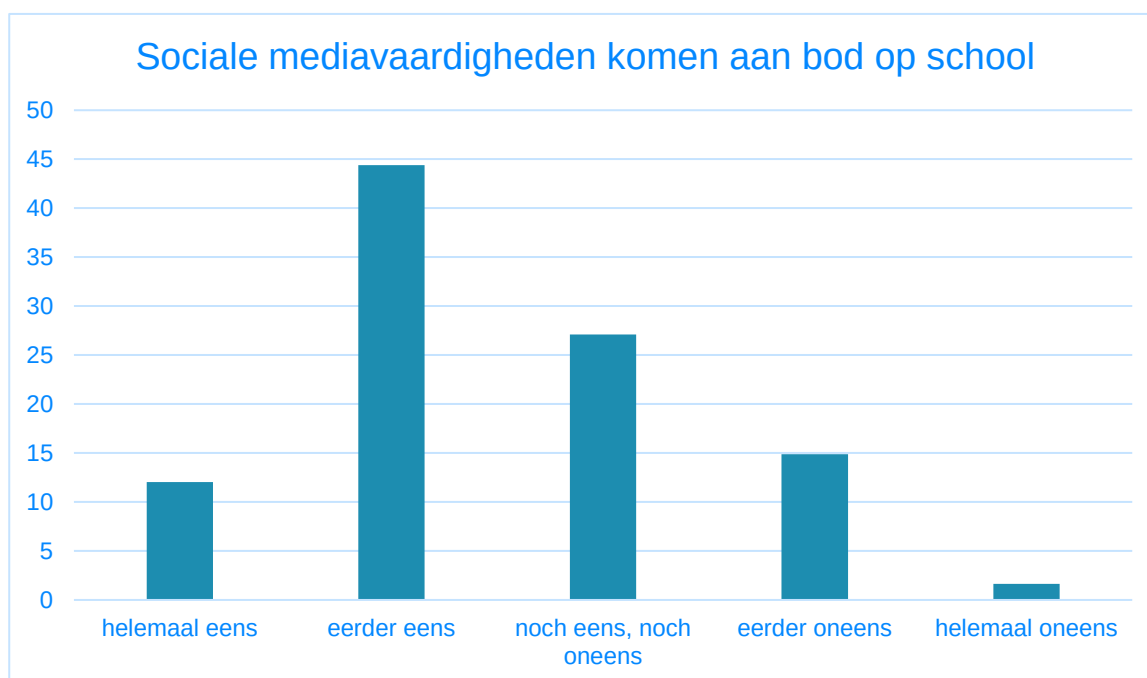
De meerderheid van de leraren zijn het eerder tot helemaal eens (96,74%) met het feit dat sociale mediavaardigheden een thema is dat aan bod moet komen op school en niet alleen in de lessen ICT. Het gemiddelde (4,61) ligt iets hoger ten opzichte van de voormeting (4,56) maar is opnieuw niet significant.

De meeste leraren zijn het eerder oneens (28,92%) met het feit dat ze voldoende middelen hebben om te werken aan sociale mediavaardigheden met hun leerlingen. Als we kijken naar de gemiddeldes zien we dat dit cijfer zelfs lager ligt nu (2,99) dan in de voormeting (3,10) en meer zelfs dat het resultaat hierbij ook significant is. Deze resultaten maken duidelijk dat leraren nog meer de nood hebben aan middelen rond sociale media en sociale mediavaardigheden. Dit lijkt ons een belangrijk aandachtspunt.

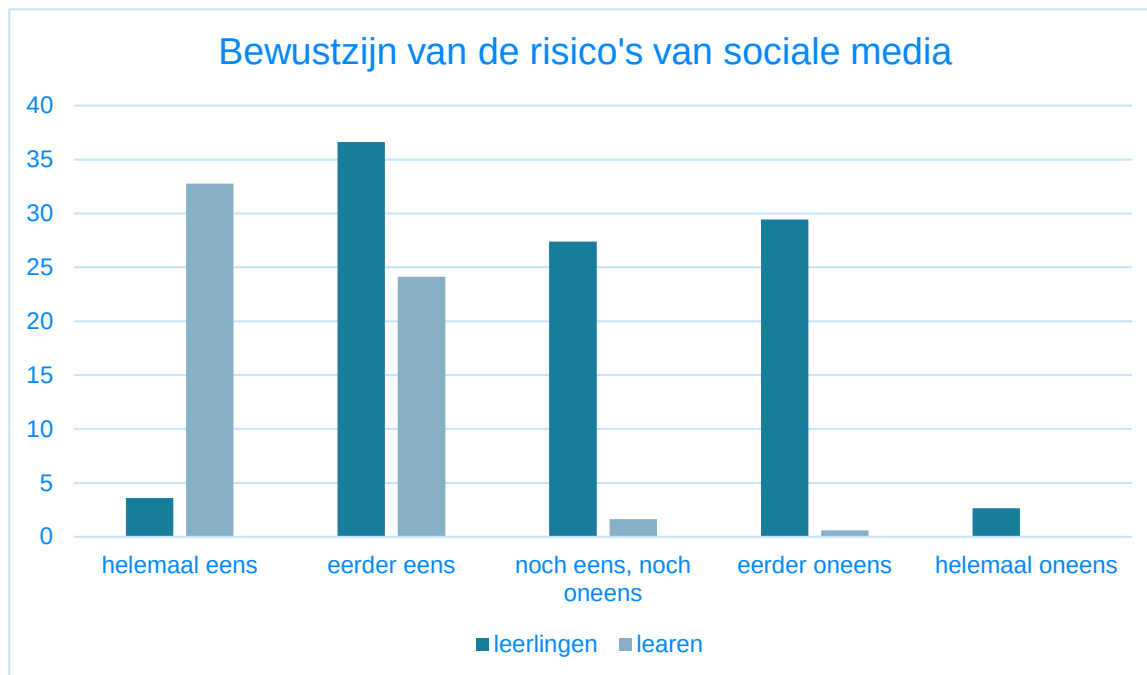

Onderstaande grafiek toont aan dat een kleine meerderheid het eerder tot helemaal eens (56,42%) is met het feit dat sociale mediavaardigheden al voldoende aan bod komen op school. Het gemiddelde resultaat (3,50) is identiek aan de voormeting (3,50).

De meerderheid van de leraren staat nog steeds positief ten opzichte van sociale media in het onderwijs en is het eerder tot helemaal eens met het feit dat sociale media heel wat mogelijkheden kunnen bieden voor het onderwijs (63,19%). Toch zien we hier een lichte daling ten opzichte van de voormeting. In de voormeting vonden 67,55 procent van de leraren nog dat sociale media mogelijkheden kunnen bieden voor het onderwijs.

Zoals blijkt uit onderstaande figuren, zijn de meeste leraren zich net zoals in de voormeting bewust van de risico's van sociale media (fake news, online pesten, manipuleren,...) maar denken ze dat hun leerlingen zich hier minder van bewust zijn. De gemiddeldes maken duidelijk dat leraren hun leerlingen nu (3,10) nog lager inschatten in vergelijking met de voormeting (3,10) al is dit cijfer niet significant.

Hoewel leraren positief staan ten opzichte van de mogelijkheden van sociale media binnen het onderwijs is de meerderheid van de leraren het eerder eens (49,27%) tot helemaal eens (29,31%) dat de toenemende polarisatie mede wordt veroorzaakt door sociale media. De aantal ligt hoger ten opzichte van de voormeting waarbij 26,71 procent het hier helemaal eens mee was maar ook dit resultaat is niet significant.

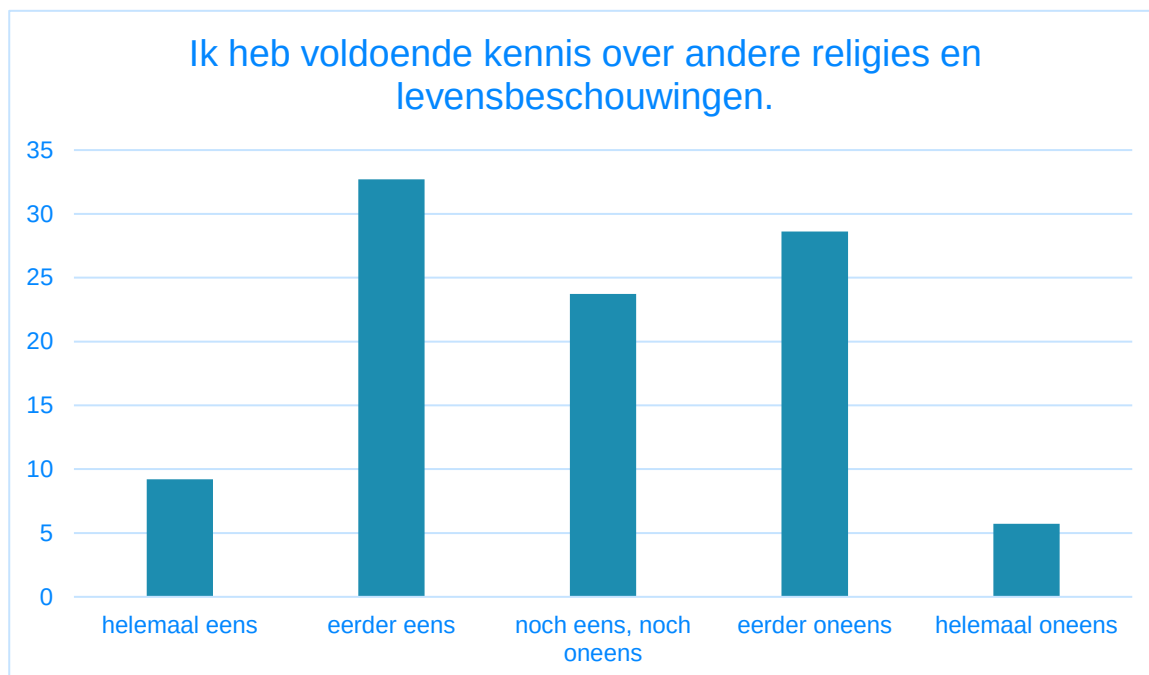
4.4 Neutraliteit van de leraar

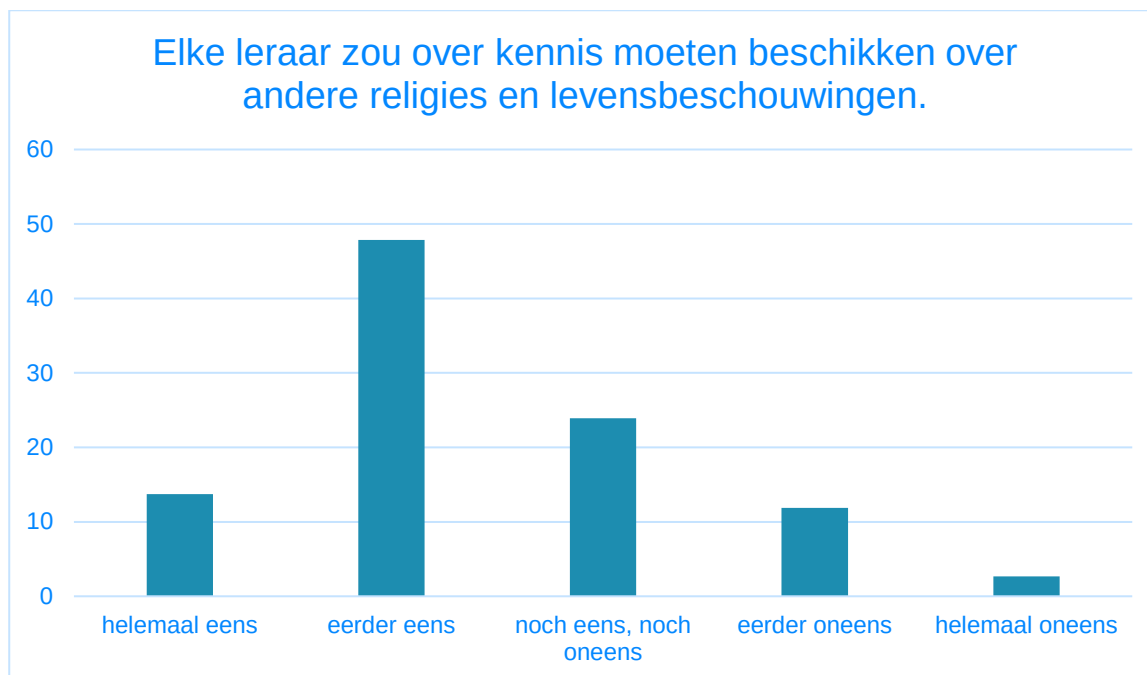
Ook het thema *neutraliteit* was een thema dat aan bod kwam in de vragenlijst bij leraren. Opmerkelijk is dat 66,12 procent van de respondenten in de nameting aangeeft het eerder eens of helemaal eens te zijn met het feit dat het de taak is van de leraren om neutraal te zijn in zijn of haar lessen. In de voormeting was nog 73,01% van de leraren het hiermee eens. Deze resultaten tonen aan dat minder leraren vinden dat ze neutraal moeten zijn in de les. Anderzijds is slechts 17,14 procent van de leraren het helemaal of eerder oneens met het feit dat een neutrale leraar niet bestaat. Ondanks dat de percentages hier lager liggen dan in de voormeting, lijken dit nog steeds tegenstrijdige antwoorden te zijn. De meerderheid van de leraren (74,90%) is het eerder of helemaal eens met de stelling dat een leraar best de rol van moderator op zich neemt in plaats van mee te discussiëren. Anderzijds is een kleiner deel (10,61%) hier niet helemaal tot niet van overtuigd. Een overgroot deel van de respondenten (92,45%) geeft aan dat hij of zij meestal neutraal is maar wel een opmerking zal maken wanneer een mening van een leerling te

extreem of te radicaal is. De resultaten tonen aan dat een grote meerderheid (78%) van de leraren het oneens (helemaal tot eerder oneens) zijn met de stelling “de neutraliteit van een leraar is afhankelijk van het vak dat hij/zij onderwijst”. De meeste leraren zijn dus, net als in de voormeting van mening dat een leraar wiskunde bijvoorbeeld zich niet neutraler moet opstellen dan een leraar godsdienst.

4.5 Religies, levensbeschouwingen

In het onderzoek gingen we opnieuw na hoe leraren denken over thema's als religies en levensbeschouwingen. Onderstaande figuur toont aan dat een groot aantal van de respondenten aangeeft onvoldoende kennis te hebben over andere religies en levensbeschouwingen (34,36%). Dit percentage is nog hoger ten opzichte van de voormeting (30,81%). Als we kijken naar de gemiddeldes zien we een negatieve trend en merken we op dat dit resultaat (3,11) significant verschilt ten opzichte van de voormeting (3,24). Onderstaande figuur laat bovendien zien dat er een grote variatie is vast te stellen bij leraren. Maar ondanks de variatie is het duidelijk dat leraren nood hebben aan meer kennis over andere religies en levensbeschouwingen.

5. Besluit

Het kwantitatieve evaluatieonderzoek van de KU Leuven binnen het No Cap project over radicalisering en polarisering in het Vlaams onderwijs richt zich op leraren secundair onderwijs. Het hoofddoel van de KU Leuven was om te evalueren in welke mate de leermodules van No Cap aansluiten bij de ervaringen en noden van leraren rond de thema's polarisering en radicalisering. Het onderzoek wil ook in kaart brengen welke ervaringen en noden leraren nog hebben rond thema's die daar nauw bij aanleunen, met name *manipulatie versus waarheid*, *polarisering en identiteit*. Met behulp van de data uit de voormeting en de nameting konden we bovendien ook nagaan in welke mate de ervaringen en noden bij leraren de dag van vandaag verschillen ten opzichte van een jaar geleden. Afsluitend blikken we in het besluit terug op de belangrijkste resultaten van het onderzoek.

Over het algemeen laten de resultaten zien dat de ervaringen en noden van leraren vrij stabiel blijken te zijn. Dit bevestigt dat onze data niet afhankelijk zijn van toevalligheden van buitenaf en dus voldoende betrouwbaar zijn om voorzichtige conclusies te trekken. Toch zijn er ook een aantal significante verschillen waar te nemen in de gemiddelde scores bij leraren tussen de voor- en nameting. Dit resultaat kan te wijten zijn aan het feit dat de coronapandemie een bepaald probleem versterkt heeft maar dit kunnen we op basis van dit onderzoek niet met zekerheid vaststellen. Het is dus belangrijk dat resultaten en eventuele interpretaties voorzichtig worden geïnterpreteerd.

Wel kunnen we met zekerheid zeggen dat de resultaten van de nameting duidelijk maken dat er nog steeds een aantal noden en vragen zijn bij leraren uit het secundair onderwijs met betrekking tot de thema's *manipulatie versus waarheid*, *Polarisering en Zelfbeeld*, *identiteit*, *diversiteit*. Op heel wat van deze noden bieden de drie online leermodules van het No Cap project een antwoord. Het is normaal dat

het No Cap project niet aan alle noden en vragen van leraren tegemoet kan komen. Maar het No Cap project biedt wel kansen en geeft bovendien ook richting aan eventueel vervolgonderzoek.

Er zijn een aantal conclusies die we kunnen stellen na het interpreteren van de data van de nameting. Eerst en vooral maken de resultaten duidelijk dat een relatief grote groep leraren geconfronteerd wordt met problemen inzake polarisering en radicalisering en dit zowel op school als in de klas. Daar staat tegenover dat leraren aangeven dat ze niet altijd over de nodige competenties, middelen en informatie beschikken om hier op een adequate manier mee om te gaan. Het is duidelijk dat in dit verband een extra-inspanning noodzakelijk blijft. Ook het herkennen van signalen van radicalisering is niet voor iedere leraar evident. Het is wat verontrustend dat bijna één vierde van de leraren uit het onderzoek aangeeft dat ze het niet eens zijn met het feit dat scholen een belangrijke rol spelen in de preventie van radicalisering. Als we kijken naar de inhoud van de module '*polarisering*' zien we dat deze module goed inspeelt op bovengenoemde noden bij leraren voor de klaspraktijk. In de module krijgen leraren inzicht in de processen van polarisering en radicalisering en krijgen leraren informatie over hoe ze polarisering herkennen, voorkomen én kunnen aanpakken. Hoewel het thema radicalisering minder vaak een probleem lijkt te vormen in scholen, tonen de resultaten van de nameting aan dat er toch een kleine groep leraren zijn die met vragen zitten rond dit thema. In de module polarisering is er een apart onderdeel ('Radicalisering – wat als het blijft escaleren') uitgewerkt rond radicalisering waar leraren heel wat informatie kunnen vinden. Er wordt preventief kennis bijgebracht. Meer specifiek komen leraren te weten hoe radicalisering werkt en hoe ze signalen kunnen herkennen bij radicalisering. Daarnaast wordt de rol van de leerkracht met betrekking tot de preventie van radicalisering en polarisering in de leermodules benadrukt.

Daarnaast tonen onze resultaten ook dat er in heel wat scholen *geen duidelijk schoolbeleid* bestaat over het thema radicalisering. Bovendien blijkt dat de polarisatie die plaatsvindt op secundaire scholen, ook terug te vinden is in de lerarenkamers. Het is verontrustend dat de resultaten nog steeds aantonen dat ook racisme voorkomt bij leraren, en we zien hieromtrent weinig positieve evoluties. De online leermodules van No Cap focussen vooral op de klaspraktijk en de problemen rond polarisering en radicalisering die zich in de klas en op school kunnen voordoen. Toch maken de resultaten uit het rapport duidelijk dat zich ook conflicten en problemen voordoen rond gevoelige thema's in de leraarskamer. Een mogelijke piste voor vervolgonderzoek is dan ook polarisering in de leraarskamer, en hoe dit soort conflicten onder het personeel op een constructieve wijze kan worden benaderd.

Het CLB is een belangrijke externe partner in de aanpak van radicalisering op school. Toch tonen de data uit de nameting ons dat het vertrouwen bij leraren in het CLB significant gedaald lijkt te zijn in vergelijking met de voormeting. Dit is verontrustend en diepgaander vervolgonderzoek is hier aangewezen. De specifieke rol van externen zoals bijvoorbeeld het CLB en andere hulpverleningsorganisaties die ondersteuning kunnen aanbieden bij radicalisering op school komen ook aan bod in de uitgewerkte module van '*polarisering*'.

Het is positief dat de resultaten van de nameting nog steeds aantonen dat de meeste leerlingen de mening van hun klasgenoten respecteren, ook al zijn deze anders. Er is ook nog steeds een (kleiner)

deel van de leerlingen waarbij dat niet geval is. In de online leermodule '*polarisering*' leren leraren hoe ze preventief – in 'vredestijd' – leerlingen vaardigheden kunnen aanleren om constructief van mening te leren verschillen en hoe ze dus van de klas een 'safe space' kunnen creëren. Bovendien richt de module zich op omgaan met diverse standpunten, ideeën en meningen in de klas.

Over het algemeen valt het op dat de meeste leraren uit de steekproef van de nameting zichzelf vrij tot zeer competent inschatten met betrekking tot het verantwoord gebruik van sociale media en internetbronnen. Ook als we kijken naar de gemiddeldes van de respondenten uit de nul- en de nameting blijft deze trend stabiel. Toch is er ook nog steeds een kleinere groep van leraren die zichzelf minder competent tot incompetent inschat in het verantwoord gebruik maken van sociale media en internet. In de online module 'manipulatie versus waarheid' van het No Cap project wordt duidelijk tegemoet gekomen aan deze noden. Deelnemers van de online module krijgen concrete tips over hoe ze hun leerlingen kritisch kunnen leren omgaan met een veelheid aan informatie op het internet. Daarnaast worden er ook manipulatietechnieken belicht. De rol en de risico's van sociale media is een derde luik dat specifiek inspeelt op het minder competent zijn van leraren met betrekking tot het thema sociale media.

Daarnaast is er nog steeds een substantieel deel van de leraren dat *nooit* in dialoog gaat met zijn of haar leerlingen over thema's als levensbeschouwelijke diversiteit, homoseksualiteit en migratie en etnisch-culturele diversiteit. Enerzijds zijn er leerkrachten die aangeven dat ze deze thema's helemaal niet behandelen omdat ze niet passen binnen het vak dat ze onderwijzen, anderzijds zijn er ook leerkrachten die deze gevoelige onderwerpen bewust uit de weg gaan. Het project heeft hier op ingespeeld in de module '*polarisatie*' waar een onderdeel 'aan de slag met gevoelige onderwerpen' werd uitgewerkt. De module toont aan hoe leraren polariserende onderwerpen bespreekbaar kunnen maken. Toch wordt er in dit onderdeel volgens ons nog onvoldoende benadrukt waarom iédere leraar baat heeft bij het in dialoog treden over gevoelige en dus ook polariserende onderwerpen met zijn of haar leerlingen in de klas.

Het valt op dat leraren zich minder competent inschatten in de omgang met de thema's islamofobie en antisemitisme in de klas. Meer zelfs, de gemiddelde scores van de respondenten in de nameting liggen significant lager in vergelijking met de voormeting. Concreet betekent dit dat leraren zich minder competent inschatten in de omgang met islamofobie en antisemitisme ten opzichte van een jaar geleden, wat toch een zorgwekkende vaststelling is. Een bepaald maatschappelijk discours, dat kan aangewakkerd worden door diverse actoren, heeft dus blijkbaar ook een invloed op het klasgebeuren. Het is namelijk belangrijk dat leraren weten hoe ze moeten omgaan met leerlingen als er gevoelige onderwerpen ter sprake komen zoals bijvoorbeeld antisemitische denkbeelden, vooroordelen of complottheorieën. Hoewel deze twee thema's niet specifiek aan bod komen in de leermodules van het project is er wel een thema gericht op 'complottheorieën'. Dit kan leraren helpen als er bijvoorbeeld een bepaalde complottheorie binnensijpelt in de klas.

Het No Cap project had als doel handvaten aan te reiken voor leraren om om te gaan met polarisering, identiteit en manipulatie in de klas. Het is duidelijk dat er bij het uitwerken van de online leermodules

rekening is gehouden met de resultaten van de voormeting waarin de noden van leraren uit het secundair onderwijs met betrekking tot deze thema's uitvoerig beschreven werden. De drie online leermodules van het project spelen heel duidelijk in op de noden van de leraren rond de thema's van de vragenlijst (i.e. polarisering, radicalisering, sociale media, manipulatie,...) en zijn dus zeker bruikbaar en nuttig voor leraren. Bovendien waren er heel wat kennis, ervaring en competenties aanwezig bij de verschillende partners waardoor de inhoud van de online leermodules goed theoretisch onderbouwd is door expertise. We kunnen dan ook besluiten dat No Cap erin geslaagd is om inhoud (i.e. online leermodules) te ontwikkelen die tegemoet komt aan reële, actuele noden van de leraren uit het Vlaams secundair onderwijs.

Als we kijken naar het bereik van het project zien dat er over het algemeen heel wat leraren ingeschreven zijn voor de online leermodules, meer dan 1750 leraren meldden zich aan via de website no-cap.be. Dat is op zich wel een mooi aantal en we kunnen dus stellen dat heel wat leraren de weg wel hebben gevonden naar het No Cap project.

6. Concrete aanbevelingen en suggesties

De concrete aanbevelingen en suggesties die hieronder worden beschreven kwamen tot stand op basis van de evaluatie van het No Cap project dat de KU Leuven heeft uitgevoerd. In totaal bevat het rapport acht adviezen om met thema's als polarisering en radicalisering aan de slag te gaan. De concrete aanbevelingen en suggesties zijn niet enkel opgesteld voor de partners van het No Cap project maar zijn bedoeld voor het hele onderwijsveld.

Departement onderwijs

Actief houden van de online training

Het is duidelijk dat de inhoud van de drie online leermodules goed aansluit en beantwoordt aan de noden van leraren. Net daarom is het van belang om de online leermodules op een platform beschikbaar te houden en in de kijker te zetten. Op die manier kunnen leraren na maart 2022 ook nog gebruik maken van het goed uitgewerkte materiaal. Er zijn concrete plannen om de drie leermodules van No Cap via het vormingsaanbod van het Hannah Arendt Instituut aan te bieden, voor meer informatie, zie: <https://hannah-arendt.institute/wat-we-doen/vormingen-opleidingen/>.

Communicatie is belangrijk

Communicatie is een essentieel onderdeel van een project. Communicatie is zowel belangrijk tijdens het project als na het project. Het einde van een project betekent dus niet het einde van de communicatie. Het is belangrijk dat leraren ook nu nog steeds de weg kunnen vinden naar de ontwikkelde content van het project. De nadruk dient hierbij te liggen op de voordelen van het trainingspakket en de lespakketten.

Praktijkvoorbeelden blijven aanbieden

Blijvend inzetten op de communicatie naar scholen van goede praktijkvoorbeelden met betrekking tot de thema's die zijn uitgewerkt in kader van het project.

Ondersteuning bieden aan scholen

Het is duidelijk dat scholen ondersteuning nodig hebben met betrekking tot de thema's radicalisering en polarisering. Een goed uitgewerkt schoolbeleid ondersteunt immers leraren die te maken krijgen met problemen rond polarisering, hun leerlingen willen wegwijs maken in het online media-aanbod, en hun leerlingen willen helpen bij hun identiteitsontwikkeling. De online leermodules zijn een goede start. Maar er kan ook meer gedaan worden op vlak van ondersteuning voor scholen bij moeilijkheden met betrekking tot de thema's. We denken dan aan meer gerichte informatie voor directies en voorbeelden voor het omgaan met deze thema's. Voorbeelden van goede praktijken voor het schoolbeleid inzake polarisering, sociale mediagebruik en identiteitsvorming kunnen verhelderend zijn.

Scholen

Belang van communicatie met ouders en externen op school

Een goede communicatie met de ouders van de leerlingen is essentieel en er dient geïnvesteerd worden in het bevorderen van een goed contact tussen ouders en leraren.

Naast communicatie met de ouders is het ook van belang om te communiceren met externe partners en onmiddellijk te handelen bij twijfel over radicalisering bij een leerling in de klas. Het CLB speelt een belangrijke rol in de preventie van radicalisering.

Schoolbeleid en visie

Implementeer een duidelijke visie op radicalisering, polarisering en sociale media zodat de neuzen in dezelfde richting staan. Dit maakt het ook eenvoudiger voor iedereen om op terug te vallen indien het probleem zich voordoet. Leraren voelen zich ook gesteund door een duidelijk schoolbeleid op dat vlak.

Implementatie van de thema's

Het is van belang dat scholen omgaan met de thema's die leven bij de leerlingen. Het is hierbij belangrijk dat je als school prioriteiten stelt in de implementatie van thema's zoals polarisering, identiteit en manipulatie. Je kan niet onmiddellijk met alle thema's tegelijkertijd aan de slag gaan. Maak aan het lerarenteam duidelijk dat de onderwerpen overal en bij iedere leraar van toepassing kunnen zijn. Zet hierbij in op de sterktes van de leerkrachten.

Een school hoort een weerspiegeling te zijn van de samenleving. Sta open voor identiteit en diversiteit in de lessen en in de activiteiten van de school.

Daarnaast is het belangrijk dat de kloof met de digitale leefwereld van jongeren verkleind kan worden. Hou er hier wel rekening mee dat niet iedere leraar in dezelfde mate 'digitaal competent' is.

Maak tijd voor discussie en debat

Een gezonde democratie wordt ondersteund door discussie en debat. Dit betekent dat op school

discussie en debat aangemoedigd moeten worden. Maar debat en discussie vereisen een veilig klasklimaat, taalvaardigheden en een gedeelde kennis, zodat we elkaars uitzichtpunten kunnen begrijpen. Hier moet tijd voor worden vrijgemaakt in de lessen. Leraren moeten de tijd en steun krijgen om gesprekken aan te knopen met leerlingen en zo een debatacultuur te bevorderen.

Meer informatie

Informatie over het project is te vinden op de website van <https://no-cap.be/>, Facebook of Twitterpagina van Klasse, Departement Onderwijs of Mediawijs. U kan zich ook inschrijven op de nieuwsbrieven van Klasse. Bent u geïnteresseerd in het project of heeft u vragen? Neem dan contact op met het departement onderwijs.